

София, мартъ 1943 г.

117.Тукъ,
Бъл.Зем.и Кооп.Банка

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЗЪИЗДАНИЕ

ГР. ВЕЛЕСЪ

Година XV

БИБЛИОТЕКА НА Б. З. К. БАНКА

Книга 3 (143)

Съдържание:

1. Илинден — А. Лозанчев
2. Илинден и илинденци — проф. Вл. Миладинов — Алексиев
3. Жертвигъ въ Лъджакъой — Деде-Агачко — Ник. Константиновъ
4. Духътъ на свободата — Климентъ М. Скопакъовъ
5. Славка Евтимъ Джерова — Македонския женски съюзъ
6. Василь Яневъ Зимба — Т. Арсовъ
7. Конгресътъ на Битолския револ. окржгъ презъ м. юлий 1907 г. — Ев. Янкуловъ
8. Александъръ Стефановъ Милевъ
Ан. Сп. Разбойниковъ
9. Загребъ — София.
10. Ревизионната чета въ Битолския революционенъ окржгъ — Хр. Настевъ
11. Жертвигъ при потушаване на Илинденското възстание — Н. Темчевъ
12. Съобщение отъ Охридъ.

ОТНАГО НАТАЛ ЛИСТЕКА
„СВ. СВ. ПИРИЛ М Т Д. Я“
ССС ИЯ

ПОПРАВКА

Въ статията „Моего участие въ революционното движение въ Македония“ отъ Лазаръ Димитровъ, кн. 9. (139) на илюстр. „Илинденъ“, стр. 3, колона I, редове 7, 8 отъ горе вмѣсто — „въ бакалницата на Димитъръ Поройлията въ центъра на града“ да се чете: „въ бакалницата на Андонъ И. Ортаджиевъ Поройлията въ центъра на града“.

II поправка

Въ кн. 2 (142) на стр. 9 подъ клишето да се впише: храбритъ борци за свободата на Македония: поручици — Начевъ, Мутафовъ, Луковъ, Гаруфаловъ, — подпоручици — Венедиковъ и Сарафовъ.

III поправка

Въ същата стр. 12 заглавието на статията да се чете „Края на ренегата Коме отъ с. Руля“, а не „Края на регента“ и т. н. Същата поправка да се нанесе и на стр. 2 на корицата въ т. 9 на съдържанието, а именно — Края на ренегата Коме отъ с. Руля — отъ Ив. Битраковъ и В. Трифоновъ.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32 — Чекова смѣтка 52-21

Дбонаментъ 120 лв., за Европа—200 лв., за Америка—2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1923 г.

ИЛИНДЕНЪ

Какъ се достигна до Илинд. възстание и неговото значение*)

Преизпълненъ съмъ съ радостъ, че Господъ ми отреди за втори пътъ да посетя освободена Битоля. Битоля ми е много мила, не само защото тукъ съмъ се родилъ, но защото тукъ работихъ отъ основаването на Организацията и тукъ въ нейнитѣ околности преживѣхъ най-свѣтлия денъ на тая Организация—Илинденското Възстание. Битоля ми е мила, защото още миналата година намѣрихъ я овегъла, обедняла, но съ сжцията, съ стария непокътната борчески духъ Тя и сега е такъва и и такъва ще си остане. Битоля ми е мила още, защото тукъ сме се събрали да се видимъ, да размѣнимъ мисли по голѣмата частъ отъ останалитѣ живи дѣйци отъ участващитѣ въ възстанието и изобщо въ Организацията. Азъ Ви поздравявамъ въ моя роденъ градъ и Ви пожелавамъ, на по-младитѣ щастливъ и дълговѣченъ животъ, а на възрастнитѣ като менъ — добри старини.

На малцина е известно, че като основател на Организацията въ Битолския край е Пере Тошевъ. Истина е, че още преди дохаждането му презъ м. Октомврий 1894, като учителъ въ Битолската Гимназия, се е говорило въ разни срещи и сбирки по поемане революционна борба срещу потинска турчинъ, обаче по-далече не се е отивало. Сжщитѣ разговори водиха се въ Августъ 1894 г. при освещаването на черквата въ Ресенъ, но конгресъ на нѣкаква организация не е ставалъ. И тамъ по тоя въпросъ — основаване на революционна организация — се говори толкова, колкото и на други мѣста. И азъ бѣхъ въ Ресенъ. Казано е, че и азъ съмъ присѣствувалъ на конгреса. Казвамъ азъ: конгресъ нѣмаше. По сжщитѣ въпроси бѣхъ говорилъ и съ Д. Груевъ. Повтарямъ, революционната подготовка за нашия край почна отъ Октомврий 1894 г., отъ деня на срещата ни съ Пере Тошевъ. Пере бѣше съ оформени идеи, съ оформени възгледи по революционнитѣ борби, каквито никой другъ по това време нѣмаше. Той бѣше старъ революционеръ, участвувалъ и съ други македонски българи, като Дим. Ризовъ — битолчанинъ—въ сѣдинението на Сѣвѣрна и Южна България. Билъ е боецъ въ Сърбско-Българската война.

Още отъ първата ни среща съ Пере разбрахме се и поехме организирането на младежта. По-късно се присѣдини къмъ насъ и Ѓйорче Пе-

тровъ. Организацията вѣрвѣше всѣки денъ въ възходъ въ всѣко отношение. Всѣки новъ членъ бѣше задълженъ да се снабди съ оржжие, или най-малко съ по единъ револверъ. Станаха и нѣколко нападения на вредни на Организацията и народа ни лица. Азъ попаднѣхъ и въ затворъ тогава. Издавахме и в. „На Оржжие“, който хектографирахъ азъ въ кжщи.

По това време и по-късно широка дейность развиваше Антонъ Кецаковъ въ образуване на недѣлни училища, юнашки дружества и други. Съ Пере Тошевъ работихъ четири години.

Отъ края на 1898 г. работихъ въ Битоля съ Даме Груевъ. Къмъ срѣдата на 1900 г. той попадна въ затворъ, а въ първитѣ месеци на 1902 г. бѣ заточенъ въ Будрумъ — Кале.

Къмъ края на 1901 г., следъ дохаждането на Гоце Дѣлчевъ въ нашия край, азъ поехъ напълно ръководството на Организацията въ Битолско.

Намъ и на моитѣ другари, на първо мѣсто Лука Джеровъ, Г. П. Христовъ се падна тежката задача: организирането на маситѣ въ широкъ размѣръ, организиране на чети, доставка на оржжие и други бойни материали

Мнозина учители, граждани, селяни, ръководители по села и градове, като Г. Сугаревъ и др., ръководители въ Битоля и стотици отъ други мѣста бѣха принудени да поематъ гората.

Стигнахмо до положението да се образуватъ по 2—3 и повече чети въ всѣка околия. Освенъ това образуваха се и селски чети.

При обучението на добъръ кадъръ отъ войводи най-дейно участие взеха Марко Лерински, загиналъ въ Пжтеле, и Никола Петровъ Русински, наскоро починалъ въ родното си с. Русиново. Съвпадение: Русиново е глготата на Д. Груевъ.

Полека-лека прекарахме много важни за населението нововѣдения, като това — да не прибѣгватъ до турскитѣ сжалища. Има случаи: дѣла, които сж се водили по 30—40 години въ апелации и касации, да се разглеждатъ за нѣколко часа съ общо задоволство на странитѣ.

Замисли се образуването на горски началства, които да поематъ работата на градскитѣ центрове.

Мощта на Организацията и четитѣ бързо растѣше и стигнахме до положението ношъта да бжде на четитѣ, а денътъ на властъта и войскитѣ. Наредихме да не се влиза въ борба съ аскера, но въпреки всичко, поради нарастването на чети-

*) Речь произнесена на конгреса на Илинденци въ Битоля.

тѣ, сблъскванията станаха много чести. Така се дойде до мисълта за възстание. Леринчани, на чело съ Марко Лерински, Костурчани, Охридчани, Кичевци, Демир Хисарци искаха да се действа! Много по-рано лансира тая мисъл предъ менъ при една среща и Г. Сугаревъ.

Горно-Джумайското възстание презъ 1902 г. ни сvari недостатъчно подготвени, затова, не само че не се присъединихме къмъ тая акция, но напразихме всичко възможно отъ наша страна дошлия въ леринско полковникъ Янковъ да се откаже отъ мисълта да подигне възстание и да се присъедини къмъ нашитѣ редове. Това се налагаше още повече, защото бѣше вече късна есенъ. Той отказа и затова го заставихме да напустне нашия край и презъ Гърция замина за България.

Въ кореспонденцията ми съ централния Комитетъ въ Солунъ, която завеждахъ азъ, често изтъквахъ изказаното желание отъ разни страни въ нашия край, че е време вече да се действа. Това желание се усили до крайни граници следъ Янковото дохаждане. Такива мисли сж били изказвани и отъ други окржзи и околии, съ които Ц. К. бѣше въ връзка. Това принудило последния да свика за 1 Януари 1903 г. конгресъ въ Солунъ, който стана исторически и се нарече — Солунски Конгресъ.

Събрахме се 17 души, между които бѣхъ и азъ. Отъ повечето отъ другитѣ окржзи присъствуватъ по 2 — 3 души.

Солунскиятъ Конгресъ реши: повсемѣстно възстание, което да действа партизански.

Отъ конгресиститѣ само единъ — Лазаръ Димитровъ отъ Сърския окржгъ, се обяви противъ възстанието.

Интересно е, че сжщиятъ тоя противникъ за възстание взе участие въ Илинденското възстание и само азъ, а другитѣ много горещи привърженици за борба нѣма ги никакви. Честъ и хвала на Лазара, укоръ къмъ другитѣ, повечето отъ които по-късно се биеха въ грѣдитѣ като отборъ патриоти. Отъ неучаствувалитѣ трѣбва да се изключатъ ония отъ Ц. К., които бѣха арестуани.

На основание решението на Солунския Конгресъ всички окржзи трѣбваше да свикатъ окржжни конгреси, които трѣбваше да решатъ всички въпроси по организиране на възстанието, обаче само II рев. окржгъ — Битолскиятъ — организира Смилевския Конгресъ. Главниятъ дѣлъ по това организиране се падна менъ. Азъ повече отъ всички други познавахъ с. Смилево, дето бѣхъ по-рано учителъ, познавахъ мѣстноститѣ, познавахъ хората, познавахъ чети, войводи, началства. Смилево бѣше споредъ мене идеаленъ центъръ на Окржга. Не ше е прекалено ако кажа, че всичко мина като по часовникъ.

Като казвамъ, че азъ съ моитѣ другари организирахме Смилевския конгресъ, е цѣла истина, защото Борисъ Сарафовъ бѣше пристигналъ само два месеца преди конгреса, а Даме Груевъ, амнистиранъ, тъкмо въ деня преди почването на конгреса стигна въ Смилево. Организационната машина бѣше станала много сложна и за да се пусне въ действие, трѣбваше не само опитностъ, но и време, за да се изучатъ сложнитѣ й механизми.

Знае се решението на Конгреса:

Да се възстане и да се действа партизански. Имаше и противници за възстание, но за

честъ и хвала на участвуващитѣ конгресити, всички взеха участие въ борбата споредъ силитѣ си.

Пакъ честъ и хвала!

За ръководене възстанието избира се Главенъ Щабъ: лицата — Даме Груевъ, Б. Сарафовъ, и азъ.

Трѣбва да спомена следнитѣ факти: нѣколко дена преди да поема гората бѣхъ извиканъ отъ тогавашния Бѣлг. Търговски агентъ въ Битоля, който ми прочете едно писмо отъ Външното Мво въ София, съ което ни предупреждаваше, че по политически и военни съображения да не се надѣваме на никаква помощ отъ България. Отговорихъ: — Това не е влизало въ нашитѣ смѣтки Ний ще действаме. Решението е взето. Добре бѣше само да бѣше предотвратено Цончевото възстание презъ 1902 год.

Това казвамъ на нашитѣ неприятели, които казватъ, че възстанието било дирижирано отъ София. Това не е вѣрно.

За настроението на маситѣ и за она конспиративенъ духъ, който владѣеше преди възстанието, свидетелствува факта, че властта предугаждайки, чувствувайки, че има да става нѣщо, не можа да открие нищо сжщественно, за да вземе мѣрки. Всички граждани и селяни, посветени и непосветени, знаеха кжде вървимъ, но не се намѣри лице, което да издаде нѣщо на вастъта.

Цѣли кертвани съ разни храни, припаси, вещи, се влачеха по друмища, пѣтища и кози пѣтеки отъ градоветѣ къмъ селата и горитѣ. Не остана брашно, солъ, газъ, кожи, опинци, обувки, гуни, шаеци, лѣкарства, тютюнъ и всичко потрѣбно за дълго прекарване и изживѣване далечъ отъ главнитѣ населени пунктове.

Продоволствената система, както преди възстанието, така и презъ време на възстанието, пѣкъ и следъ него, функционираше перфектно безъ всѣкакви „комисари по продоволствието“. Всѣки само даваше, което можеше и въ по-големъ размѣръ отколкото би му се поискало. На беднитѣ се помагаше.

И дойде 20 юлий.

Илинденъ!

Илинденско Възстание!

Великъ день, велико дѣло!

Славенъ день, славно дѣло!

Велико и славно дѣло не само за Македонския българинъ, но и за цѣлия български народъ отъ вѣковетѣ.

Велико и славно дѣло, което би правило честъ, не само на малки народи като нашия, но и на много голѣми, защото въ историята нѣма подобни примѣри.

Низкъ поклонъ предъ паметъта на загиналитѣ знайни и незнайни мъченици за свободата!

Дълбокъ поклонъ къмъ тоя младъ народъ отъ Битолския край. Велико щастие е за менъ, че принадлежа къмъ него.

Не отъ локаленъ патриотизмъ, не отъ нѣкакво суетно парадиране, което е неприлично менъ, заявявамъ предъ васъ, мои драги слушатели, пѣкъ и предъ цѣлия български народъ, че не въ много далечно бждаше историята ще си каже своята дума, че отъ всички общи и частични протести на роба българинъ презъ вѣковетѣ и воляга му за свобода на най-високо мѣсто ще стои илинденската епопея.

Илинденското възстание не е велико по проя-

витѣ на храбростъ и решителностъ на отдѣлнитѣ вѣтязи, или групи на такива, но отъ единодушното решение на народа да жертвува живота си, да жертвува всичко мило и драго, като възстане противъ петѣковния си погисникъ. Можеше да се прояви по-голъма дойностъ въ военно отношение, но възприехме тактиката: по-малко рискове, по-малко жертви, но по дълготрайна борба. Тая тактика ни даде възможностъ да продължимъ борбата 3½ месеца като не я прекъснахме и по-после, но въ по-малкъ размѣръ.

И на Илинденъ, на 20 юлий 1903 г., точно въ полунощъ — означено време отъ своитѣ водачи, народътъ възстана като единъ човѣкъ. Възстана едно население отъ южния брѣгъ на Костурското езеро до Бабуна на севѣръ и отъ Дримколъ на западъ до Мариовскитѣ планини на изтокъ.

Искахме и направихме да се действа партизански. Тукъ, обаче, коравата дисциплина се наруши. Всички, абсолютно всички се дигнаха и бѣха на поста си, решени да умратъ.

В. М. Р. О. ще има видно мѣсто въ историята на Българския народъ, но на най-видно мѣсто ще бждатъ Солунскитѣ атентати, едно недостижимо по храбростъ и самопожертвуване дѣло на шепла смѣлчаци, и на най-високото стѣпало, много високо ще стои

Илинденското възстание!

Гордъ съмъ, че и азъ — малкъ човѣкъ — бѣхъ водачъ на такъвъ съ велика душа, съ мощенъ духъ народъ.

Гордъ съмъ още, че допринесохъ за организирането на възстанието, както и за изнасянето му, за изпълнението му.

Гордъ може да бжде цѣлиятъ български народъ съ възстанието, но още по-горда трѣбва да бжде Битоля, защото тя бѣше сърдцето откъдето се ръковоѣше сложната организационна машина.

Гордъ трѣбва да бжде българскиятъ народъ, защото всички тукъ останаха вѣрни до край на своята клетва, вѣрни на своитѣ водачи.

Истина е, че народътъ ни тукъ следъ прекратяването на възстанието изгуби радостта си — подчертавамъ — изгуби само радостта си, но никога, нито за моментъ не изгуби вѣрата си, че правдата ще възтържествува, че свободата ще го огръбе.

Той до край, безъ да възроптае, не се раздѣли отъ своитѣ водачи, които останаха покрай него, макаръ че главниятъ щабъ на възстанието да бѣше решилъ повечето отъ водачитѣ му да напуснатъ страната, зъ да се облекчи положението.

И при най-опаснитѣ времена този народъ ни пази и храни, както презъ зимата следъ възстанието, така и презъ 1904 и следващитѣ години.

„Ще Ви храня, подъ езика си ще Ви крия“, ми казваше кметътъ на с. Боища, Илия. Тоя повикъ бѣше у всички.

Величието на душата, несъкрушимиятъ духъ на тоя народъ се виждатъ отъ следния фактъ. 3½ месеца презъ лѣтото на 1904 г. бѣхъ боленъ и въ абсолютна летаргия. И това население, което толкова пострада повече отъ менъ, отколкото отъ всѣки другъ, пази ме, храни ме, пренася ме отъ мѣсто на мѣсто, което може да направи само една майка за свидната си рожба.

Моята най-гореща благодарностъ!

Видни чужденци, като Бр. Бъкстонъ, Браилсфордъ, Леди Гроганъ и други, които посетиха пострадалитѣ околии съ благотворителна целъ. Бѣха изумени отъ безпримѣрния стоицизъмъ, съ който посрѣщаше населението изживенитѣ нещастия и неволия и отъ оная готовностъ на това население да се вдигне въ борба противъ врага, ако бжде повикано отъ своитѣ водачи, на които остана за всѣкога вѣрно.

Реформитѣ. Раздвижи се печатътъ, общественото мнение въ цѣлия свѣтъ. Разставяха се политическитѣ канцеларии. Срещнаха се Руския и Австрийския императори съ тѣхнитѣ външни министри и родиха Мюрцщегското недоносче. Азъ бѣхъ на мнение да се възприематъ такива, каквито сж тия реформи. Спечели другото мнение. Ний се борихме, другитѣ нации, ако и малобройни, използваха тѣзи реформи.

Цѣлиятъ български народъ, а най-вече Битолчани, трѣбва да въздигнатъ паметникъ на безсмъртнитѣ герои, които жертвуваха живота си за свободата на тоя милъ народъ съ велика душа, съ несъкрушимъ духъ, който презрѣ всичко мило тукъ на земята.

Паметникътъ трѣбва да бжде високъ, по-високъ отъ Пелистеръ, за да го гледа цѣлиятъ български народъ и да се вдъхновява отъ него.

Той трѣбва да бжде високъ, за да го гледатъ и народнитѣ неприятели, които толкова сж газили тоя народъ и той пакъ остана на крака.

За да се тури основа на такъвъ паметникъ, още днесъ внасямъ въ Битолската община 10 000 лв. като фондъ „Паметникъ за Илинденското Възстание“.

Азъ вѣрвамъ, вѣрвайте и вие всички мои другари, а още повече вие отъ Кичевско, Струга на Хр. Матовъ, Преспа, Леринско на Марко Лерински, героично Костурско, Воденско на Лука Ивановъ и Апостолъ войвода, Кукушко на безсмъртния Гоце Дѣлчевъ, че двамата боговдъхновени вождове на преславенитѣ германски и италиански народи — Хитлеръ и Мусолини — сж казали своята силна дума, че всичко, което е българско, ще бжде българско. Така говори правдата и за тая правда проливатъ по петѣтъ части на свѣта свещената кръвъ Германци и Италианци и малкитѣ човѣчета отъ Далечния Изтокъ, Японцитѣ, и нанасятъ победа следъ победа, докато смажатъ окончателно „свѣтовната пиявица“ Англия, както и нейнитѣ съюзници.

Да живѣе България!

Да живѣе Българскиятъ народъ обединенъ и цѣлокупенъ!

Да живѣе славната Българска войска!

Да живѣе Българскиятъ Царъ и царското Семейство!

Да живѣятъ Божиитѣ пратеници Хитлеръ и Мусолини и тѣхнитѣ славни народи!

Да пребжде въ вековетѣ Илинденъ!

Добри старини Вамъ, стари илинденци, и на всички събрани тукъ всичко добро. Моитѣ привети на всички битолчани!

А. Лозанчевъ

Бившъ главенъ ръководителъ на II рев. окръгъ и членъ отъ Главния Щабъ на Илинденското възстание.

Вл. Миладинов — Алексиев
[проф. Соф. университет]

Илинденъ и илинденци

Презъ миналото лѣто и на мене се падна голѣмата радостъ да видя илинденскитѣ тържества въ съкровения български градъ Битоля и да почувствувамъ отблизко възторжитѣ и трепетитѣ на българската душа въ Македония, следъ освободението на голѣма частъ отъ нея.

Видѣхъ отъ единия до другия край на нашата освободена Родина — душевенъ подемъ, възвисени български чувства, пристегнатата воля за общобългарски напредѣкъ, безкраенъ низъ отъ благодарностъ къмъ освободители и къмъ родната наша българска войска.

Видѣхъ ветеранитѣ на славния Илинденъ на македонскитѣ българи да маршируватъ като млади левенти по площадитѣ и по улицитѣ на западнобългарския градъ, който бѣ вложилъ всичко, за да изтрѣгне победата за единъ достоенъ за свободата си народъ, за една върховна национална честъ — честта на толкова български поколения отъ вѣкове насамъ.

Чухъ словата на първитѣ хора на Илинденъ. Слова огнени и правдиви. Съзрѣхъ пламѣха въ очитѣ имъ. Научихъ нѣща, които ме издигнаха надъ всѣкидневния ни животъ. Разбрахъ — чрезъ илинденци разбрахъ — че българскиятъ народъ, и по особено българскиятъ народъ отъ македонската земя, има несъкрушими сили да преодолѣе всички затруднения на момента и да посрещне утрешния по-щастливъ день: съ трудъ, съ постоянство, съ вѣра въ собствения си човѣкъ и въ собственото си отечество, съ замаха на който е способенъ само македонскиятъ българинъ.

Посетихъ веички гнѣзда на възторга и на биткитѣ отъ 1903 година. Ободрихъ духа си отъ кристалнитѣ извори на българската вѣра на моята татковина. Утолихъ жаждата си да почувствувамъ и азъ най сетне сладоститѣ и безкраинитѣ хубости на домашния кжтъ, на споменитѣ отъ детинство, на милитѣ и сърдечни обноски на нашия братъ-мжченикъ, останалъ толкова години подъ чуждо робство — отъ Куманово, отъ Скопие, отъ Велесъ, отъ този боговдѣхновенъ крлимарковски Прилепъ, въ който моята добра майка нѣкога преди толкова дълго време е учителствувала и уреждала девическото образование, отъ тази мощна българска сила на Битоля, отъ дивния свети Климентовски Охридъ, града на нашитѣ дѣди и на нашитѣ прадѣди. Бихъ изброилъ и всички други градове на отечеството ни, които видѣхъ отново — сега на мжжки години — които предизвикаха въ мене толкова много вълнения, толкова много умиление!

И ето ме отново изправенъ (сега съ мисълта предъ града на моето детство — предъ града отъ политѣ на дивния Пелистеръ.

— „Кай бѣше, ти голѣмо дете, до сега?“ —
— „Кай бѣфъ?“ Бѣхъ въ *центъра* на родната ни държава. Бѣхъ тамъ дете презъ новото българско време се събра *духовната сила* на нашия народъ. Бѣхъ тамъ, но и моятъ животъ, и животътъ на стотици и на хиляди като мене, не бѣ цѣлъ жи-

вотъ. Постоянно мислѣхъ и мислѣхъ за васъ, мои свидни хора — отъ крайбрѣжията на Солунъ, отъ безкрайната Пелагонийска равнина, отъ Прѣспа, отъ Самуиловитѣ кули, отъ Вардаръ бързотечни, отъ Охридъ и отъ Дрима кристаленъ.

* *

Поиска г. редакторътъ на това наше ценно и скъпо българско списание „Илинденъ“ и отъ менъ да напиша две думи за многобройнитѣ му четци отъ всички български покрайнини, най-вече за македонския илинденецъ. И ето, изпълнявамъ желанието му: когато пиша за Македония, за македонския българинъ, чувствувамъ, мисля и пиша — както всѣки единъ отъ насъ би направилъ това — пламналъ отъ една и сѣща идея, идеята за доброто на българското отечество, за доброто на българската държава, за великия илинденски споменъ отъ миналото, за великото дѣло на македонския българинъ отъ преди близо четиридесетъ години, и отъ всѣгда

Ние македонскитѣ българи много обичаме миналото време, много ценимъ юнашкитѣ подвизи на нашитѣ братя, нашитѣ бащи и дѣди. Това е върховенъ дългъ. Достоенъ е човѣкъ, който цени дѣлото на предхождащитѣ го поколения. Дважъ по-достоенъ е народъ, който цени дѣлото си — отъ вчера и отъ онзи день. Но народитѣ живѣятъ не само съ миналото. Здравитѣ народи, достойнитѣ за напредѣкъ народи живѣятъ и денонощно работятъ за утрешния си день, за бжжешето си

Това ни най-вече завеща Илинденъ!

Илинденци ни завещаха да напрегнемъ сили, за да стигнемъ напълно идеалитѣ, за които се тѣ бориха. Да стигнемъ границитѣ на българската снага. Да възвисимъ отношенията си къмъ общобългарското отечество, къмъ обединената българска държава. Да дадемъ всичко каквото се иска отъ насъ за благополучието на единъ достоенъ народъ като нашия български народъ.

Македонскитѣ български земи отъ хилядо години насамъ, отъ времето на Солунскитѣ братя и на св. Климентъ Охридски, издигатъ на преденъ планъ ржководни хора на българската църква, ржководни хора на българското училище, ржководни хора на борбата за свобода. Македония даде най-свидни жертви за общобългарското възрождане. За освободението на държавата ни. За обединението на народа ни.

Ще останемъ ли ние, чедата на едно ново бурно време като сегашното, по-назадъ отъ бацитѣ ни и отъ дѣдитѣ ни? Нѣма ли да се покажемъ достойни синове и внуци на тѣзи, които сложиха всичко на везнитѣ на живота и неговитѣ мжки, за да стигнатъ до спасителния брѣгъ?

А спасителниятъ брѣгъ е единъ. Той е здравата, силната, материално и духовно богатата наша българска държава. Безъ нея сме слаби. Немошни сме. Вѣтроветѣ лесно ще ни люшкатъ по всички посоки. Съ нея сме горди и силни, независими и свободни. На нея дължимъ цѣлата ни любовъ, цѣлата ни преданостъ — каквато бѣ любовта и предаността на Илинденъ и на илинденци.

Жертвите въ Лъджакъой — Деде-Агачко

Въ с. Лъджакъой, Деде агалко, преди тридесет и пет години, на 10. 23 ноември 1907 год. въ борбата на народа ни за освобождение отъ многовѣковното робство, подъ което бѣха върнати българитѣ въ Тракия и Македония следъ разпокъсването на Санъ Стефанска България, загинаха свидни чеда на народа ни. Отъ кѣде и защо сж отишли тѣ въ Деде Агачко, и за какво сж дали младия си животъ? Загинали сж шесть души: Лазаръ Маджаровъ отъ с. Негованъ, Солунско, Петъръ Васковъ отъ Велесъ, Георги Гешановъ отъ Панагюрище, Бойко Чавдаровъ съ Чанко Тодоринъ и Яни Милковъ отъ мѣстнитѣ тамъ българи.

Първиятъ, Л. Маджаровъ, е билъ главенъ учителъ въ Лозенградъ, после нелегаленъ ръководителъ на дейцитѣ за народно освобождение, интименъ другаръ на Гоце Дѣлчевъ, съ когото нѣколко пѣти сж обхождали села и градове въ цѣла Тракия. Като нелегаленъ, Маджаровъ води малки чети въ Странджа планина, както и по селата низъ равнинитѣ на Тракия; той премахва страшния разбойникъ Айтозлията съ четата му, бичъ за българскитѣ овчари и планинци; обуздава и други шайки, застава да се опомнятъ и други пакостници и пере-беи, далъ е заслуженъ урокъ и на заблудени българи, както и на самия архиепископъ намѣстникъ въ Лозенградската диоцесия. Той е живѣлъ бедно, облѣченъ най скромно, често гладувашъ. Характеренъ е споменътъ на единъ неговъ колега, съ когото сж били учители въ с. Жеравна, който го срещналъ следъ много години, вече нелегаленъ, страдащъ отъ силна треска, нѣмащъ пари да си купи хининъ, ако и другарътъ му да разбралъ, че Маджаровъ носи скрити стотина лири събрани за дѣлото, на което се посветилъ да служи, но той ги пазелъ повече отъ здравето и отъ очитѣ си, дето се казва Затова всички сж го обичали и почитали, колкото скромнъ и непретенциозенъ да е билъ. Въ конгреса на тракийскитѣ революционери, станалъ презъ 1903 г. на „Петрова нива“ въ Странджа, при избирането на главно Ръководно тѣло отъ трима души, той почти насила е приелъ да влѣзе въ него, сочейки самъ други лица. Сближилъ се съ населението на Лозенградско и Странджа следъ Преображенското въстание презъ 1903 г., той застава пакъ на своя постъ, и затова всички дейци го почитатъ и държатъ за него както въ конгреса имъ въ гр. Варна презъ 1904 г., така и въ Пловдивъ презъ 1907 г., следъ което, съ мъжа въ душата си, като съ тъмно предчувствие, приема поканата на Петъръ Васковъ, като окръженъ ръководителъ въ Одринското революционно окръжие, да тръгнатъ за фаталната имъ обиколка въ Деде-Агачко, въ Лъджакъой та сподѣли съдбата на върния си другаръ Гоце Дѣлчевъ въ с. Баница, 1903 г., преди въстанието.

Вториятъ е Петъръ Васковъ, родомъ отъ Велесъ, математикъ съ висше образование, всеобщо обичанъ, отъ ученици и гражданство, не само отъ българи, но и отъ турци, особено отъ офицеритѣ въ Одринъ, на които често е решавалъ по-труднитѣ задачи по балистика и пр.

Третиятъ е Георги Гешановъ, родомъ отъ гр. Панагюрище, историческото гнѣздо на народни дейци-борци, дългогодишенъ четникъ и под-

войвода на Пашмаклийско, Деде-Агачко, Ксантийско, който е познавалъ мѣстата за гдето сж потеглили виднитѣ трима революционери, следъ конгреса имъ въ Пловдивъ. Минали презъ Димотишко, съ тѣхъ сж тръгнали четницитѣ Яни Милковъ отъ с. Крушово и Ангелъ Урумовъ отъ с. Окуфъ; сжщо и презъ Софлийско, отдето сж другитѣ двама четници — Чанко Т. Къраврановъ и нѣкой си Атанасъ, двамата отъ с. Голѣмъ Дервентъ, а отъ Деде-Агачко сж мѣстния войвода и учителъ Бойко Чавдаровъ, родомъ отъ с. Домуздере, Георги Грудовъ отъ с. Балжкьой. Казанитѣ деветъ души прекарвали два дни и две нощи въ с. Лъджакъой, докато на 10/23 ноември 1907 г., видѣли селото обкръжено отъ многоброенъ аскеръ, очевидно, да го обискира за тѣхното залавяне. Предъ явната опасностъ, нѣкои отъ тѣхъ мислѣли да се спаси поне Петъръ Васковъ и затова му предложили да се преоблече въ женски дрехи, но тѣй съ възмущение отхвърлилъ това като недостойно за него. Отъ стрелбата били убити Л. Маджаровъ, Г. Гешановъ и четницитѣ Чанко Къраврановъ и Яне Милковъ, а П. Васковъ билъ раненъ въ ръката превързанъ отъ мѣстния войвода Б. Чавдаровъ съ четника Г. Грудовъ, обаче следъ това, като тръгнали, втори куршумъ го пронизалъ и съборилъ, като при падането той изрекълъ последнитѣ си думи: „Момчета, всички ше измремъ, никой живъ да не се предава“. Изплъзнали се живи мѣстниятъ войвода Бойко и четницитѣ Ангелъ, Атанасъ и Грудовъ, но скоро на 3 (16) декември с. г. и Бойко пада убитъ, както и други отъ четницитѣ, та живъ още се знае само четника Г. Грудовъ. Жертвитѣ въ Лъджакъой били погребани въ селскитѣ гробища и се пазили, както въ турско време, така сжщо докато Западна Тракия се включваше въ границитѣ на майка България, когато въ Деде Агачъ е билъ образуванъ комитетъ и създаденъ фондъ да имъ се издигне паметникъ; обаче презъ гръцкото владичество били премѣнати кръстоветѣ, за да се заличатъ и гробоветѣ, но и днесъ мѣстата имъ се знаятъ добре. — Загиналитѣ родолюбци въ Лъджакъой, 1907 г., символизиратъ общата борба на народа ни за освобождението му отъ вѣковното яго. тѣй като единъ отъ тѣхъ е отъ Солунско, втори отъ Велесъ, трети отъ Панагюрище и трима отъ тамшнитѣ българи, събрани въ името на народния идеалъ и дали младия си животъ въ общата борба, безъ да се гледа, че едни сж отъ Македония, други отъ свободното княжество България, трети отъ мѣстнитѣ българи. Това е наистина единъ чуденъ символъ на общата борба за освобождение и цѣлокупния български народъ. Тия безсмъртни жертви сж напоили съ кръвта си една сжпа частъ отъ общата ни родина, тамъ край Бѣло море при устието на священата българска рѣка Марица, дето отъ вѣкове българинътъ е сросявалъ съ потъ на челото хубавата ни земя и огласявалъ полята и гсритѣ. дето сж се подвизавали юнаци като Момчилъ и капитанъ Петко войвода, като борцитѣ отъ въстанието презъ 1903 г. и сжпитѣ жертви отъ 1907 г., дето презъ 1912 г. и Македоно-одринското опълчение даде своята данъ въ борбата завършена съ пленяването на Яверъ паша съ цѣлия му

(Следва на стр. 9)

Духът на свободата (Легенда)*

Аз съм вѣченъ — духъ, който не знае време ни пространство. Живѣхъ по брѣговетѣ на буйния Вардаръ, по висинитѣ на Шаръ и Бабуня и край брѣговетѣ на Охридъ и Прѣспа. Това е моята скъпа родина. Тамъ бивахъ окованъ въ робски вериги и затворенъ въ мрачна и непрогледна пещеря. Но азъ не търпѣхъ прегради и унижения. чупѣхъ оковитѣ и волно се носѣхъ надъ непрестѣжнитѣ балкани, защото азъ съмъ духътъ на свободата, който никога не умира.

Азъ живѣхъ и въ най-мрачната нощъ на вѣковетѣ, когато черна орисъ висѣше надъ моя измѣченъ народъ, който неуморно влачеше ралото низъ коравата почва на своята прамайка земя, но пламъкътъ въ менъ не угасна — вѣчниятъ пламъкъ, що разпалваше душитѣ на поробенитѣ ми братя, които смѣняваха ралото съ пушка и мечъ и ставаха неустрашими борци за свободата.

Азъ бѣхъ неугасимата жаръ, що тлѣеше въ всички незагаснали огнища на родната земя, кжде-то престарѣли старици вѣртѣха дено-нощно чекръка, и една ржка само бѣше достатъчна да разрови пепелта за да пламна отново и пожари да лумнатъ, да разнасятъ моя пламъкъ по долини и балкани. И тогава азъ разпалвахъ душитѣ на хиляди юнаци — хайдути, които гинѣха по планинскитѣ усои, за да бранятъ и закрилятъ народа отъ беди и нещастия.

Азъ бѣхъ малкото пламъче, що тлѣеше въ кандилото на мрачнитѣ манастирски килии, кжде-

* (Изъ неиздадената книга „Борба за роденъ край“,

отредъ пакъ тамъ въ Деде Агачко, край р. Марица при с. Мерхамли, — борба увѣнчана тогава съ освобождението на частъ отъ незамѣнния ни Бѣломорски край. И никой не бива да забравя че тамъ, въ Деде Агачко, въ жгѣла между р. Марица и Бѣлото море, въпрѣки всички тегла и превратности, българинътъ е успѣлъ да запази своето мѣсто като важенъ постъ, и въ най-ново време той е основалъ най-новия градъ, Деде-Агачъ на Бѣло море, дето днесъ се развѣва българското знаме.

Когато коварниятъ Албионъ ни отне тоя незабравимъ Бѣломорски кѣтъ, за да го подари на Гърция, презъ режима на генералъ Шарпи, по преброяването отъ чужда намъ властъ презъ 1920 г., въ Деде-Агачко околия е имало 22 000 население, отъ които българи 19 000 срещу 3 000 за турци, гърци и други, а въ гр. Фере 2100 души само българи. Каго казвамъ всичко това, не мога да скрия болката, която изпитахъ преди нѣколко дни, като бѣхъ въ Деде-Агачъ, защото не можахъ да отида въ тъй близкото Лѣдѣжакъой — лобното мѣсто на скѣпитѣ ни покойници, за да се поклоня и свѣщъ да имъ запала.

Паметта на згиналитѣ ще почете мѣ най-добре, като вземемъ поуки отъ тѣхъ — всички за-дружно да работимъ и да се боримъ съ готовность всѣки мигъ да се жертвуваме като тѣхъ.

Никола Константиновъ

Предс. на д-во „Тракия“ въ София

то подъ неговия блѣсъкъ непознатъ и тъменъ монахъ разгрѣшаше пращинитѣ страници на загубената българска книга и препрочиташе деянията на забравеното българско минало за царе и преминала слава. Азъ бѣхъ сѣщо пламъче, което грѣеше и въ полусрутениитѣ църкви и светилища въ Самуиловия градъ презъ всички времена — и тамъ азъ никога не угаснахъ.

Азъ бѣхъ духътъ, който презъ мраковетѣ на миналото вдъхновяваше всички пѣвци и пѣвици да пѣятъ пѣсни въ потайни нощи за славни юнаци, погинали въ бранъ за родъ и вѣра, — да пѣятъ пѣсни и за най-прославния юнакъ кралъ Марка. Азъ — безсмъртниятъ неговъ духъ — отъ дълговѣчния сънъ се събудихъ и призовахъ своитѣ братя къмъ бунтъ и свобода, и възпламенихъ всички борци, погинали въ великата борба.

Азъ бѣхъ духътъ на Дѣлчевъ, Груевъ, Узуновъ и на безброй другари великани, които увиха мъченишки вѣнецъ на пѣтя на своята Голгота. Тогава азъ волно и победно шествувахъ по робската земя и славата на моята родина се разнесе по цѣлата вселена. Но настанаха нови мрачни дни за нея, когато бѣше окована отново въ верига Тогава възпламенихъ душитѣ на нови борци, които продължиха борбата за свобода

Азъ съмъ вѣчниятъ духъ на свободата, който иска да живѣе волно и азъ властвувамъ днесъ въ своята родина! Моятъ мощенъ гласъ се носи по всички предѣли на родната земя. Проклятие къмъ ония синове, които измѣниха на своя родъ и езикъ. Нека тѣхниятъ позоръ тегне на тѣхнитѣ поколѣния!

Азъ съмъ вѣченъ — духъ, който не знае време ни пространство — великиятъ духъ на свободата.

Младежи презъ робството сж слушали тѣзи потайни гласове въ тъмнитѣ нощи край Шаръ и Бабуня. Сякашъ мрачни духове отъ гробоветѣ излизали, огласяли просторитѣ и зовѣли народа къмъ борба за народна свобода. Кѣнтели гори и долове и после пакъ замирали. Нѣкои казвали, че това сж душитѣ — бродници на погиналитѣ герои, погребани въ безкрѣстни гробове безъ молитви и вѣнци. А народътъ шепнѣлъ тайно, че това сж поличиби, предсказващи нови дни за роба мъченикъ.

Климентъ М. Скопакъвъ.

ХРИСТО ШИКАЛОВЪ

Движимъ отъ родолюбиви и патриотични подбуди, Христо Шикаловъ отъ гр. Охридъ презъ 1906 г. самоволно постѣпи въ четата на Охридския окол. войвода П. Чаулевъ. Служил на освобод. дѣло съ пушка въ ржка до хуриета презъ 1908 г. По рано е билъ Илинд. възстаникъ. Преследванъ и затварянъ отъ сѣрбитѣ въ 1914 г. за неговия твърдъ бълг. духъ, загина мъченически отъ сѣрбския тероръ.

Славна Евтимъ Джерова

По следитѣ, които човѣкъ оставя следъ земния си животъ сѣдимъ за неговата стойностъ и отъ тамъ опредѣляме неговото незабелязано съществуване.

Значителна следа остави следъ своя животъ нашата скъпа покойница Славка Евтимъ Джерова, чийто свѣтълъ образъ блести ярко предъ очитѣ ни така, както блестѣше въ нейното отзивчиво и вселюбящо сърдце образа на легендарна Македония и тоя на цѣлия български народъ.

Родена въ старопрестолния Охридъ край лагуна на вълшебното Охридско езеро, като издѣнка на изключително родолюбиво семейство и закръмена съ светостѣта на българскитѣ национални идеали, Славка Джерова едва 17 годишна още участвува въ борбата за националното ни самозапазване и то твърде енергично. Непосрѣдствено следъ това тя се задомява и нейниятъ другеръ, за щастие, не само не възпира този ѣ

копнежъ за участие въ народната борба, а още по-здраво насажда устрема да бѣде тя ревностна носителка на идеята за пълното запазване на българското народностно съзнание въ Македония и борческия духъ тукъ въ старитѣ предѣли всрѣдъ ратницитѣ за нейното освобождение отъ хишницитѣ поробители.

Никакви лични интереси не можеха да отклонятъ отъ тая света борба младата и самоотвержена Славка и нейниятъ фанатизмъ и издръжливостъ се открехваха особено ярко въ дни на разколебания и недоразумения въ срѣдитѣ, въ които работѣше. Въ такива моменти тя всѣкога биваше звеното за прегрупирване на силитѣ и отпочване на още по-смѣла и всеотдайна борба. Охридчани и

Стружани ѣ дължатъ въ това отношение голѣма признателностъ.

Като червена нишка въ нейната дейностъ изпѣква участието ѣ, като дългогодишна председателка на Охридско-стружкото женско дружество и подпредседателка на Македонския женски съюзъ, кждето въ дни на народни изпитания за народа ни, тя работи съ непоколебима вѣра въ националното ни превъзможване и всеобщо обединение на българския народъ съ жадувашата отъ всинца ни свобода за поробенитѣ българи.

Прегърнала родолюбието като най-висша човѣшка добродетель Славка, съ своето сърдце и готовностъ за саможертва, умѣеше да убеждава и да разколебава всѣка надигаща се жажда за мѣстъ и отплата. Удивителна сила имаше въ това отношение нейното въздействие. Макаръ тиха и много кротка по природа, тя имаше скритата сила да насърчава, едва ли не да властвува надъ чуждата воля, колчемъ тя биваше разколебавана. — Ето тукъ бѣше нейната най-голѣма заслуга. За Славка не съществуваха състояния „немога“ и „не вѣрвамъ“, и, ако можеше да се предаде вѣрно ликуващия ѣ образъ въ моменти на постигнати резултати въ борбата, би видѣлъ всѣки какъ правилно се осмислюва животъ и човѣшко съществуване.

А що се отнася до нейната любвеобилностъ и готовностъ за пълно себеотрицание къмъ близки и тѣхнитѣ страдания и лишения, се подчерта напълно заслужено предъ тленнитѣ ѣ останки, като се каза: „Да бѣше дори само нейното самораздаване къмъ близки и околни, бѣ достатъчно, за да опредѣли ореола на нейното име и нейната свѣтла паметъ“. И за това, ние, нейнитѣ сподвижнички, съ гордостъ можемъ да кажемъ — Да пребѣде нейното име и нейното свѣто дѣло достойно за подражание отъ подрастващото поколѣние.

Да бѣде вѣчна и свѣтла нейната паметъ.

Отъ Македонския женски съюзъ

ВАСИЛЬ ЯНЕВЪ ЗИМБА

Василь Яневъ Зимба отъ Охридъ, ханджия и кираджия, роденъ на 14 дек. 1866 г., громотенъ, сериозенъ мжжъ, решителенъ, юнакъ, отличенъ другаръ. Кой отъ онова време (до 1908) не познава Василя Зимба въ Охридъ, Струга, Поградецъ, Дебъръ и околиитѣ имъ?

Той е билъ посветенъ въ В. М. О Рев. организация още презъ 1897, а презъ юлий 1900 год. билъ е изпратенъ въ Корча съ задача да набави нѣкои материали потрѣбни за сформироването на четата. Предаденъ на турцитѣ още отъ Охридъ, въ Корча сж го арестували, били сж го, подъ стража докарали сж го въ Поградецъ, а отъ тамъ съ „чунотъ“ на Дия Богдановъ докарали сж го въ Охридския затворъ, а подиръ два дена го освободили, защото не сж намѣрили факти.

На 28 априлъ 1903 г. Василь става нелегаленъ и се причислилъ въ четата на Никола Митревъ Елшанчето съ когото се е подвизавалъ презъ цѣлото време на Илинденското въстание; вземалъ е живо участие въ всички походи, и въ голѣмото сражение на „Рашанецъ“, Куратичко, заедно съ Янко Чунаротъ и Ламбе Радичовъ. По-

диръ възстанието Василь се е скрилъ въ Охридъ заедно съ Стефанъ Паунчевъ въ кжшата на Никола Доневъ на „Варошъ“, обаче, следъ кратко време турцитѣ го заловили по показанията на Санта Ефтимова. На 1 I 1904 г. окованъ въ вериги, всрѣдъ зима, билъ е откаранъ въ Битолския затворъ, гдето е лежалъ 6 месеца.

Презъ 1907 г. Василь е въ Битоля, гдето се е занимавалъ съ занаята си ханджия.

На 1 януарий 1908 г. на самия му именъ день необяснено какъ, Василь е билъ отровенъ отъ гърци и починалъ.

Съ неговата смъртъ Охридъ е изгубилъ единъ всецѣло преданъ работникъ на освобод. дѣло, и единъ отличенъ веселякъ. Василь Зимбане е ималъ щастieto да дочека и види Охрида синъ свободенъ въ прегръдкитѣ на майка България.

Той остави жена Елена, и синъ Илия, сега нагърбенъ съ 2 малки деца Материалното имъ положение е белно; Илия служи като келнеръ въ единъ хотелъ, който работи 3—4 месеца презъ годината.

Охридъ 15. V. 1942 г.

Свед. събралъ: Т. Арсовъ,
бившъ Д.-Хисар. войвода

Конгресът на Битолския револ. окръг през м. юлий 1907 г.

(по лични спомени)

Предстоеше да се свика окръжен конгрес в планините на Охридската революционна околия и на покойния околийски войвода П. Чаулев бѣ предоставено да намѣри подходяще мѣсто и да се грижи за домакинската част за около 200—300 лица. За такъво удобно мѣсто на тайния конгрес се указа гостинската поляна на слатинския балканъ известенъ подъ името „Мирчевъ кутелъ“, дето още стояха следитѣ отъ възстаническа лагеръ презъ Илинденското възстание. Тази мѣстностъ въ сѣдство съ Кичевската околия на височина около 1000 м. надъ морското равнище открива една грандиозна великолепа гледка всрѣдъ обширенъ кръгъзоръ Приковаватъ вниманието на северъ скалистѣ върхове на Даутица и Якубица.

Следъ годишния изпитъ прибирайки се въ Охридъ имахъ възможностъ за първи пътъ, като членъ да участвувамъ въ заседанието на околийския комитетъ при съставъ: председателъ г. Иванъ Грубчевъ, дългогодишенъ поборникъ въ революционната дейностъ, поради което много пъти излежава турския затворъ и изпратенъ на заточение въ Синапъ, М. Азия; другиятъ членъ — покойния Якимъ Тримчевъ, въ чиито домъ бѣхме събрани, бѣ уменъ и практиченъ градски първенецъ съ заслуги даже отъ време на възраждането; третиятъ членъ — покойния Димитъръ Ивановъ, учителъ, усърденъ легаленъ деецъ, убитъ по късно отъ сърбитѣ презъ 1913 г. На дневенъ редъ бѣ въпросътъ за избирање делегати отъ охридската околия: 2 войводи (нелегални) и единъ отъ членоветѣ на легалния съставъ. Единъ отъ насъ трѣбваше да придружава Чаулевъ и Деяна като охридска делегация. Отъ всичкитѣ бѣ визиранъ Д. Ивановъ, както го наричахме Такия, посоченъ сѣщо и отъ Чаулевъ и П. Христовъ съ целъ вече да остане между четитѣ Такия не знамъ по какви съображения отказа категорично и нервно, особено когато Якимъ му намекна, че ако не му пречи болното здраве, макаръ и старъ, ще приеме на драго сърце. Грубчевъ бѣ търговецъ и по следитѣ му дебне турската полиция. Възложиха на мене, макаръ че като учителъ въ с. Брѣжани не бѣхъ идвалъ цѣла зима и не бѣхъ въ течение на околийскитѣ работи, по които трѣбваше да се докладва. Следъ 2—3 дни трѣгнахъ за с. Брѣжани, като отправенъ пунктъ. Едва ли има друго село, което е указало такава революционна повинностъ и да е приносило такива услуги на организацията. На другия денъ пристигатъ г. Миланъ Матовъ, на когото бѣ възложено всичкото ръководство на окръжния комитетъ съ 10-тѣ околии и делегатътъ отъ гр. Струга, покойниятъ Кръсте Калайджиевъ усърденъ и примѣренъ ратникъ въ полето на революционната дейностъ, убитъ — премазанъ отъ бой — отъ турцитѣ презъ 1912 год. Триммата презъ нощта водени отъ двама селски четници ни превеждатъ по тайни пътеки за с. Слатино, откъдето поехме денски изкачването въ продължение на 3 часа. Отвсѣкжде прииждаха чети и комитетски пратеници. Чаулевъ бѣ домакинъ и командантъ на лагера, охраняванъ отъ подведомственитѣ му 4—5 селски чети за разузнавателни действия и донесения въ радиусъ отъ 10 кило-

метра. Непрестигнаха само костурчани, поради скорошната смъртъ на войводата П. Клишевъ, съ когото бѣха загинали доста четници и нѣкои войводи. Конгресътъ се откри, не помня точната дата, въ едно усамотено мѣсто съ 30—40 конгресисти отъ покойния Павелъ Христовъ съ нѣколко почувствени думи за скѣпитѣ покойници на освободителното движение, „дано и ние имаме това щастие да се подредимъ съ тѣхъ, да пролѣемъ крѣвта си за брата-робъ“ — съ тая фраза завърши той. За конгресно бюро се посочи: председателъ — П. Христовъ и секретаръ: М. Матовъ¹⁾ и азъ. Заредиха се отчети и доклади отъ окръжието и отъ всѣка околия, които отнѣха много време. Следъ това на надлеженъ редъ бѣха въпроситѣ за директивата на революционнитѣ акции, които бѣха належащи. Най-много взимаха думата: Петъръ Ацевъ, прилепския окол. войвода, и П. Чаулевъ. Направи възражение ресенския легаленъ представителъ — търговецътъ г. Лазаръ Стрезевъ, който заяви, че нашитѣ райони се нападатъ системно отъ разни страни, особено отъ грѣцки и сръбски банди и една отъ главнитѣ и сериозни задачи е, да се отбраняватъ тѣзи села за да не изпадне въ трагичното положение на Азотъ въ велешко и Порѣчието въ кичевско и прилепско. Предлаганитѣ акции ще се укажатъ неефикасни и сѣсипателни, а трѣбва да се пестятъ и завардватъ силитѣ. Войводитѣ отхвърлиха тази директива, считайки, че се засѣга тѣхната готовностъ за саможертва. Но действителното положение тогава никакъ не бѣ благоприятно. Зачестилитѣ се една следъ друга афери, поради залавяне на нѣколко архиви и сполучливото имъ дешифриране отъ специални хора на Хилми-паша попълни затворитѣ съ най-добритѣ хора на организацията, като г. Вл. Бояджиевъ, Ив. Нелчиновъ, Евт. Бодлевъ, Кл. Каневчевъ и редъ други, на които точно откриха почерцитѣ и ги осѣдиха по на 101 г. Отъ друга страна фронтътъ на българскитѣ чети, освенъ срещу турския аскеръ и потеритѣ се откри и къмъ грѣцкитѣ и сръбски чети. Доволно финансирани отъ Атина и Бѣлградъ. Поради декларацията имъ, че идатъ да всюватъ съ българскитѣ чети, изобщо да подпомогнатъ задачата на турското правителство, тѣ не бѣха гледани съ криво око отъ турцитѣ. Нашата организация посрѣщаше своитѣ нужди съ осѣжднитѣ членски вноски; а войводи и четници, обладани отъ беззаветна идеалностъ, изложени постоянно на смъртъ и болести, служеха безплатно и заслужава имената имъ да се споменаватъ като видни пионери на освободителното дѣло. Преди хуриета, нѣколко войводи пренебрѣгнаха строгия революционенъ правилникъ и се отдадоха на самоволни деяния, подлежащи на сѣдъ и наказания. Особено ни отврати и погнуси безумната и престѣпна постѣпка на преспанския войвода Ионче Чакулевъ, който си позволи да убие добродушния и интелигентенъ учителъ въ с. Любойно — Петъръ Ивановъ. загдето е искалъ да го вразуми и вкара въ правия пътъ.

¹⁾ Отъ тогава Матовъ стана нелегаленъ и въ скоро време застана като началникъ на всички революционни чети въ битолския окръгъ.

Александър Стефанов Милев

Отиватъ си мирно и скромно старитѣ дейци, изживѣли бурна епоха, прекарвали неспокойни младини. На 23 мартъ м. г. почина въ Александровската болница въ София отъ напреднала артериосклероза и усложнения въ крака моя съгражданинъ Александъръ Стефановъ. И трѣбва да признаемъ единъ грѣхъ: ние близкитѣ му, улигани въ свои грижи, бѣхме го забравили последнитѣ години, пъкъ и той самъ се бѣ прибралъ въ скромната си квартира, истински самотникъ, та научихме за смъртта му отъ вестницитѣ и то следъ погребението му.

Спомнямъ си онова ноемврийско влажно и студено утро въ София презъ 1905 г., когато се отправихъ за Александровската болница, за да видя Александъръ Стефановъ. Бѣха ми съобщили, по негова поръчка, че е донесенъ раненъ въ болницата. Отидохме съ още единъ приятелъ.

Намѣрихъ Александра на легло. Прежня день бѣха му отрѣзали дѣсния кракъ горе отъ бедротъ. Александъръ Стефановъ бѣ възселъ и ни посрещна съ обичайната си весела усмивка, която, както си го знаехъ отъ детинство, винаги украсяваше неговото красиво и свежо лице. Бѣ само малко приплѣднѣлъ. По-силно се очертаваха чернитѣ му дълги вежди върху голѣмитѣ му черни очи и въ закръгленото на лицето се откриваше красивата фигура на младежа Александъръ Стефановъ. Липсваше му само дългата, черна коса, тя бѣ остригана въ б лницата, а липсваше и друго —

П Ацевъ поздигна и въпроса за подигане на просвѣтното дѣло съ вечерни училища и книжница, пренасяна отъ България. Чаулевъ подѣржаше канала до Велесъ за орѣжие, литература (вестници) и хора, още по-преди. Конгресътъ избра ревизионна окожна чета въ составъ: Наумовъ (Алабака) П. Чаулевъ и Кюджиевъ. Последниятъ заедно съ Аврамовъ и много юнкери отъ военното училище, като четници съ Наумовъ нахлуха въ Македония, но въ велешкитѣ планини при мѣстността „Ножотъ“ паднаха около 50 отъ тѣхъ, войдѣки сражението до последния патронъ. Конгресътъ продължи 10 дни. Въ предпоследния день се получи известие, че отъ Битоля по шосето за Кичево трѣгнаха два табура турска войска. Въ ранни зори всички се приготвихме за напускане по разни пътеки. Освенъ споменатитѣ по-горе войводи спомнямъ си по забележителнитѣ: Димко Могилчето, храбъръ и решителенъ юнакъ, който носѣше разни накити отъ разни богове, които е убивалъ; леринскитѣ Дзоле Герчевъ и Кръсте Леондевъ съ кѣдравитѣ коси, Пешо паша, Кичевски, Алексъ Стефановъ, Демиръ-хисарски, Блаже Бирничето—крушовски, ресенския околийски Кръсте Трайчевъ, П. Христовъ—преспански и нѣкои други съ своитѣ чети,

Азъ, съ Лазо Стрѣзовъ и П. Христовъ съ 3—4 момчета поехме по билото отъ Мирчев, кутелъ до Илинска църква, гдето се раздѣлихме. Най-надиръ остана легендарниятъ по своитѣ комитски подвизи — Из Наумовъ който въ срѣщата съ аскера, сражавайки се храбро, падна съ двама другари.

единия му кракъ. Ал. Стефановъ бѣ истински красавецъ, високъ, правъ, строенъ. А както бѣ и младъ, той бѣ достоенъ за възхищение.

„Знаете ли — разправяше ни той съ своя басовъ плътенъ гласъ — ето, дѣсния ми кракъ го нѣма, а азъ го чувствувамъ и дори усѣщамъ сърбежъ на прѣститѣ. А кой знае, кжде ли е той захвърленъ или погребанъ съ нѣкого отъ болницата...“ Посочваше на долу тѣлото си, отмѣташе покривката, за да видимъ действително, че е съ единъ кракъ. Може би той се радваше, че е останалъ живъ следъ толкова страдания и не поддизираше тежестта на живота да се живѣятъ още дълги години съ единъ кракъ.

Александъръ Стефановъ бѣ раненъ въ дѣсния кракъ на 19 ноемврий 1905 г. въ едно отъ сраженията на кратовската районна чета съ турския аскеръ въ с. Стърмъшъ, кратовска околия, Войвода е билъ Йорданъ Спасовъ. Едва сж го извлѣкли вѣрнитѣ му другари прибрали сж го и изпратили на лѣчение въ София. Много кръвъ изгубилъ, преживѣлъ тежки мъки и понеже лѣкуването било закъснѣло, наложило се отрѣзване на крака надъ раненото мѣсто.

Александъръ Стефановъ е роденъ на 27 май 1830 г. въ Свиленградъ Ограно е останалъ безъ баща по единъ много трагиченъ начинъ. Баща му Стефанъ Милевъ билъ състоятеленъ грижданинъ, търговецъ касапинъ. А въ нашия градъ въ онова време имаше многобройна турска войска, търговцитѣ взимаха участие въ доставкитѣ и печелѣха много

Стефанъ Милевъ взелъ търга за месото и влѣзълъ въ очи на съперници търговци евреи. Една сутринъ въ тъмни зори, когато сѣлѣзълъ отъ кѣщи да отива на работа, че рано трѣбвало да се представя месото, издебнали го и го убили. Това бѣ около 1889 г. Убийството бѣ събитие въ града. Смѣтно си спомнямъ какъ се коментираше. Следъ нѣколко дни търсене Стефанъ Милевъ бѣ намѣренъ изхвърленъ отъ водитѣ на рѣка Марица въ единъ човалъ. Говорѣха тогавъ за следи, че нѣкой чулъ, че нѣкой видѣлъ. Откриха и човѣка, който го хвърлил въ Марица. Той призна всичко. Сждиха и убийцитѣ. Какво е станало после, не помня. Онзи день единъ нашенецъ ми разправи, че ги осждали на затворъ, лежали 6 месеца и ги освободили. Прекупчикътъ търговецъ еврейнъ билъ много богатъ, той издѣйствувалъ освобождаването имъ. А тоя, който го хвърлил въ рѣката, билъ освободенъ, понеже не знаелъ какво имало въ човала. Следъ нѣколко време, обаче, той случайно билъ убитъ отъ чарковѣтъ на една воденица.

Стефанъ Милевъ е билъ младъ, около 30-32 годишенъ, сигурно билъ строенъ и представителенъ като синъ си. Интересно е, че въ онова време въ нашия градъ имаше още едно убийство на касапинъ (казваше се Желю...) организирано, а сигурно и извършено отъ евреи съперници търговци. Изглежда, че това е билъ обмисленъ планъ. Следъ това, обаче, нашитѣ българи се бѣха събудили и организирали, та не позволяваха подобни покушения.

Александъръ Стефановъ е останалъ безъ баща още невръстно дете, ученикъ въ отдѣленията. Май-

Ев. Янкуловъ

ка иу се прежени. Останаха си, обаче, състоятелни Той завърши първоначалното и прогимназиално образование въ Свиленградъ. Изглежда, че вториятъ му баща не е искалъ да го остави безъ по-големо образование и го е изпратилъ да следва. И въ ония времена у насъ веднага се посочваше учителското звание. Алек. Стефановъ е билъ изпратенъ да следва педагогическо училище въ Скопие, а следъ това, както той самъ пише въ едно свое заявление, завършилъ срѣдното си образование въ педагогическото училище въ градъ Сѣрѣ.

И се отдалъ на учителствуване въ Македония. Въ кои селища и колко време е учителствувалъ, това не можахъ да науча. И какъвто си бѣ буенъ и неспокоенъ, влѣзълъ е въ революционното движение отъ началото като легаленъ деецъ, а следъ това въ кратовската районна чета.

Като излѣзе отъ болницата съ единъ кракъ, Ал. Стефановъ не легна на гърба на другитъ, нито се огладе на професионално служене за смѣтка на революционното дѣло. Той видѣ. — и реши самъ да си изкара прехраната и да не бжде въ тежестъ на другитъ. Постъпи чиновникъ въ статистиката, кждето преди нѣколко години се пен-

сионира. Но винаги се интересувахе отъ революционнитѣ борби а въ послѣствие — отъ борбитѣ, които народътъ ни водѣше. И дочака обединението. Въ едно негово заявление до Илинденската организация, той пише: „Борбата нѣкога за свободата на Македония бѣ борба за обединението на България. До себеотрицание се жертвувахъ на мълвини за свободата и на брата отвѣждъ Рила и Родопитѣ, около македонскитѣ планини, чакъ до брѣговетѣ на Бѣло море. Днесъ всички българи се радваме за постижението на всеобщия идеалъ, нѣкогашна мечта, отъ която се ръководѣше прежната революционна борба — уголѣмена и обединена България“.

Александъръ Стефановъ, въ положението, въ което бѣ, не помисли да си създаде семейно огнище. Остана си самъ — самотникъ. Гдинитѣ натежаха. Едрото му тѣло не можеше да се крепи на единъ кракъ, още по-трудно — да се движи. Съмжа се прибираше по стълбитѣ въ стаята си, въ хотела. Нѣкога — така му било леко. Но на старини — той страдаше. И си отиде при усложнение въ здравия кракъ.

(Вижъ лика му на стр. 13).

Ан. Сп. Разбойниковъ

„ЗАГРЕБЪ—СОФИЯ“

[(ИЛЮСТРОВАНО СПИСАНИЕ)]

Въ непознатъ по своя разкошъ и величина за българския периодиченъ печатъ, излѣзълъ е на 1. I. н. г. първиятъ брой на тримесечното списание „Загребъ—София“ — органъ на Българо-Хърватското др-ство въ София и на Хървато българското др-ство въ Загребъ, 80 голѣми страници съ цвѣтни художествени корици, изпъстрено съ разкошни изгледи отъ Загребъ и София, съ ликове на български и хърватски писатели и съ статии — на хърватски езикъ—19 на брой — и на български езикъ—5 на брой. Отдѣлна книга 50 лв. Годишенъ абонаментъ 160 лв.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Predgovor izdavaca
Ivan Orsanic: Hrvatsko-bugarsko prijateljstvo
Д-ръ К. Д. Станишевъ: Сърбитѣ и българо-хърватското приятелство.
Jordan Meckarov: Sudbinska povezanost Bugara i Hrvata.
Д-ръ Владимиръ Жидовецъ: Обща сѣдба — Еднакви идеали.
Инж. Хр. Станишевъ: Македонското и хърватското освободителни движения.
Ivan Vazov: Razmisljanje u kolima. Preveo J. Velebit.
Dr Franjo Bucar: Hrvati i Bugari. Njihovo kulturno sblizenie i bratska zajednica.
„Hrvatska djevojka“, bugarska narodna pjesma. Preveo Marko Dosen.
Stipe Mosner: Veliki prijatelj Hrvatske Danail Krapev.
Проф. Ив. Батаклиевъ: Политикогеографско

то положение на българитѣ въ сравнение съ тоза на хърватитѣ.

Hristo Botev: Oprostaj Preveo J. Velebit.

Prof. Joza Zivkovic: Nova bugarska lirika.

Dimitar Pantelejev: Pjesme. Preveli J. Zivkovic i J. Velebit.

Vasil Seizov: Dojmovi iz Nezavisne Drzave Hrvatske
Branimir Haberie: Drustvovna politika danasnje Bugarske.

Драгутинъ Тадияновичъ: Стихотворения.

Dr Ivan Esih: Stota obljetnika bugarskog povremenog tiska.

Značenje hrvatsko-bugarske kulturne konvencije.

Ugovor između Nezavisne Drzave Hrvatske i Carevine Bugarske o kulturnoj suradnji.

J. B.: Hrvatsko-bugarski obnosi kroz minulu stotinu godina.

J. Z.: Posjet hrvatskih knjizevnika Bugarskoj.

B. H.: Prilog bugarsko-hrvatsknj suradnji na drustvovnom polju.

Biljeske o Pantelejevu i Tabijanovisu.

Препоръчваме най-горешо това списание на българската читающа публика, специално на ония, които биха желали да иматъ ясна представа за историята и политическитѣ тежнения, за духовната и материална култура на храбрия братски хърватски народъ, който презъ цѣлото свое съществуване е милѣялъ и се е радвалъ на успѣхитѣ на българския народъ, така както и българинътъ отъ своя страна е желалъ преуспѣването му и се е радвалъ на неговото добро съществуване.

Ревизионната чета въ Битолския революционен окръг Формиране и личен състав

Инициативата за създаване на ревизионната чета въ Битолския революционен окръг през 1901 год. се посрещна като добре обсъдено и навременно идеално дѣло на *Гоце Дѣлчевъ*, организаторътъ на всички инициатива целящи централизирането ржководството и тактическата подготовка на боевитѣ сили на В. М. О. Р. О.

Следъ като бѣше обиколилъ последователно всички околийски райони въ Македония и Одринско, той имаше вече една положителна представа за действителното положение на организацията въ всѣки районъ. При личнитѣ му срещи презъ време обиколката съ повече легални ржководители на организацията въ селата и градоветѣ, а така сжщо и съ нелегалнитѣ дейци ивойводи въ всѣки районъ, *Гоце Дѣлчевъ* достатъчно бѣше преценилъ дееспособността на всѣки отъ тѣхъ. Така той бѣше си съставилъ необходимата преценка и за реалнитѣ нужди за подготовката на всѣки районъ. Въ резултатъ на констатацията му *Дѣлчевъ* бѣше застъпилъ общо идеята да се създаде по една ревизионна чета въ всѣки революционенъ окръгъ: Скопския, Битолския, Солунския, Сѣреския и Одринския. Тази му идея бѣше израснала непосредствено презъ време на последната негова обиколка отъ личната му преценка за положението на организацията изобщо въ Битолския революционенъ окръгъ презъ първата половина на 1902 год. Отъ тамъ той бѣше извиканъ спѣшно и бѣше дошелъ въ Свѣфия, поради насрочения за 30 VII. 1902 год. извънреденъ конгресъ на емигрантскитѣ дружества въ свободна България, чиито решения се считаха сжбобосни и за ценното единство въ редоветѣ на организацията въ Македония и Одринско.

Нека спомена въ скоби, че 1902 год. бѣше злокобния периодъ на найголемия разгаръ на междубожицѣтѣ между върховетѣ на Македоно-Одринска а емиграция въ София за лично надмощие и фамозния стремежъ на нѣкои отъ тѣхъ за подчинение борбата на В. М. О. Р. О. въ зависимост и съобразно изключителното имъ разбирание като миропомазаници въ Върховния Македоно-Одрински комитетъ на емиграцията въ България. Така, за съжаление, въ края на Юли 1902 год. емиграцията имаше вече два Върховни комитета: на *Ст. Михайловски* и *Хр. Станишевъ*, като председатели на сжщитѣ.

Следъ всестранното осведомление на *Г. Дѣлчевъ* по създаденитѣ пагубни за освободителното ни дѣло междубожици въ София, по които и представителитѣ на В. М. О. Р. О. бѣха взели съответното категорично становище, едновременно съ започнатитѣ отъ *Дѣлчевъ* лични сондажи за помирение, за да се създаде единъ и единственъ Върховенъ М. О. Комитетъ, който да бжде въ пълна солидарност и братска хармония съ В. М. О. Р. О.; да се насочатъ съединенитѣ имъ усилия противъ общия врагъ за постигане целта на освободителното ни дѣло, въ една конференция съ задграничното представителство на В. М. О. Р. О. и намиращитѣ се по това време въ София по активни изпитани дейци и легални ржководители на организацията отъ вътрешността на Македония и Одринско. *Гоце Дѣлчевъ* повѣрително изложи и

застѣпи убеждението си, че е необходимо да се преорганизира и дисциплинира единността на нелегалнитѣ боеви ядра въ всѣки революционенъ районъ по типа на военнитѣ полкови окръжия въ България.

Така *Дѣлчевъ* конкретизира идеята за централизиране властта съ ржководство въ боево и административно отношение надъ всички Районни ч-ти по окръжи. За тази целъ, той изтъкна създаването въ всѣки революционенъ окръгъ въ Македония и Одринско по една образцова чета подъ началството на подготвено за целта и преданно на В. М. О. Р. О. военно лице на което да се дадатъ и неограничени права на боеви ревизоръ, инструкторъ и организаторъ въ повѣрения му окръгъ. Той подчерта убеждението си, че така ще може да се реализира по целесъобразно необходимата концентрация на административната властъ на нелегалнитѣ фактори и ржководни дейци съ районнитѣ чети въ всѣки окръгъ. По тоя начинъ *Гоце Дѣлчевъ* изтъкна мисълта, че ще може да се съгласува на всѣко време по целесъобразно бждащата дейност на боевитѣ сили въ окръга при привеждане изпълнението на по крупни и смѣли акции въ бждаще.

Така изложена, тази идея на *Гоце Дѣлчевъ* бѣ добре преценена и се възприе като належаща и доста навременна поради проявенитѣ агресивни атаки отъ вънъ за обсебяване ржководството на В. М. О. Р. О. За реализирането ѝ, решението бѣше да стане постепенно при огледъ съ избора на подходящи лица за началници на тѣзи чети и обезпечаванетъ необходимитѣ срѣдства за въоръжаването и екипировката имъ.

По преценката и настояването на *Гоце Дѣлчевъ*, първата ревизионна чета, както я наименова той, трѣбваше да се сформирова колкото е възможно поскоро и да замине веднага за Битолския революционенъ окръгъ, като найподготвенъ и съ голѣмо значение въ много отношения. Мотиви: 1) Нарастване ежедневно броя на нелегалнитѣ членове въ всѣки районъ, особено въ Костурския и Леринския, поради честитѣ афери и 2) Да се прекъсне всѣкакво пакостно влияние отъ външни фактори и лица върху идеалната преданост на населението въ този край.

Въ последствие, за началникъ на „Ревизионната чета“ както я именуваша, бѣше избранъ запасния поручикъ *Тома Давидовъ* отъ гр. Ловечъ, известетъ ревиивъ и преданъ деятелъ на освободителното дѣло въ Македония, участникъ въ войната съ сѣрбитѣ презъ 1895 г., и при нападението при гр. Мелникъ презъ 1895 г.; отявленъ деятеленъ членъ въ Върховния Македоно Одрински комитетъ на емиграцията въ София. *Давидовъ* наскоро бѣше се завърналъ отъ странство, огорченъ отъ дѣнъ душа и отаратенъ отъ междубожицѣтѣ на емиграцията въ България. Споредъ обясненията, които ни даде *Гоце Дѣлчевъ*, нѣколко пѣти *Давидовъ* съ упорита настойчивостъ е предлагалъ кандидатурата си да отиде въ Македония въ безрезервно и пълно разпореждане на В. М. О. Р. О.

— Не съмъ отъ Македония — бѣше казалъ

Давидовъ — но за свободата на Македония съм готовъ всеки моментъ да дамъ живота си. Ще ти да тамъ, между народа на братска Македония, да умра, а не тукъ да троя душата си за нея.

Поради това Гоце Дѣлчевъ бѣше му съобщилъ решението самъ да си подбере подходящи за мисията му момчета въ четата, каквито имаше доста желаещи отъ емиграцията. Остана висещ само изборътъ за секретаръ на Т. Давидовъ. Следъ две седмици Гоце Дѣлчевъ и Георги Петровъ — задграниченъ представителъ на В. М. О. Р. О. — въ квартирата на последния, ми съобщиха, че сж се спрѣли на менъ и ми обясниха, че обезателно трѣбва да замине като секретаръ и пр. въ ревизионната чета на Давидовъ.

До Юни 1902 год. бѣхъ последователно гл. учителъ и легаленъ ръководителъ на на организацията въ Винаца, Бунаръ Хисаръ, и следъ Лозенградската афера съ Дръ Керемидчи-оглу, по която бѣхъ осъденъ задочно на доживотенъ затворъ, бѣхъ подъ чуждо име (Хр. Анчевъ) въ Мехомия и Банско. Съ едъ приключване аферата съ Мисъ Стовъ въ разложката околия бѣхъ напълно емигрантъ въ разпореждане на задграничното представителство на В. М. О. Р. О. въ София.

Съобщението за избора ми секретаръ на ревизионната чета ме изненада. Заявихъ че се чувствамъ още младъ и неподготвенъ за тази работа: нито познавамъ всенната работа (служба), нито имамъ понятие отъ нея, за да мога да я застъпвамъ и да замѣствамъ единъ офицеръ.

— Ти ще бждешъ фактическия административенъ началникъ на четата — като съветникъ на Давидова — обади се Георге Петровъ. Знаешъ шифъра, познавашъ ръководните лица на организацията, знаешъ и канала, като легаленъ ръководителъ. По подготвенъ за тази работа и по подходящъ добъръ другаръ и помощникъ на Давидова, здраве му кажи!

Следъ като и Гоце ми обясни повѣрително основанията и съображенията, по които сж се спрѣли върху менъ, въпрѣки че имаше и други желаещи, дадохъ съгласието си. Тѣзи тѣхни съображения, колкото и оправдателни по своето естество, неудобно е да конкретизирамъ. Но сж лесно обясними поради съществуващия разколъ всрѣдъ емиграцията въ България, създаденъ отъ „върховизма“ въ София.

На следния день (15 Авг, 1902 год.) имахме втора среща съ Т. Давидовъ, — уговориха се подробности за личния съставъ на четата, въоръжението ѝ и пр. Въ третата и последна среща Дѣлчевъ ни даде необходимитѣ упътвания, и пояснения относно целта и предназначението на тази първа „пробна“ ревизионна чета. Греникнать отъ идеалната си промисълъ за това дѣло, той не пропусна да ни даде и необходимитѣ директиви — да влѣземъ обезателно въ личенъ контактъ съ ръководното дѣло на II революционенъ окръженъ комитетъ въ Битоля. За тази целъ Георге Петровъ ни повѣри псевдонима и шифъра — двучифрения.

Даде се нареждане всички момчета, приети въ четата, да заминатъ по единично и тайно на границата, съ огледъ на 26. IX. 1902 год да бждатъ

въ Кюстендилъ, кждето ще бждатъ упжтени каквото да правятъ.

Така на 28. IX. 1902 год. ревизионната чета отъ 17 души се сформирова тайно въ гората между с. Червена ябълка и границата, въ съставъ:

Тома Давидовъ, запасенъ капитанъ съ Ловачъ — началникъ на четата; Христо Настевъ, учителъ отъ Щипъ — секретаръ и подначалникъ; Димитъръ Дечевъ, запасенъ портупей юнкеръ отъ Сливенъ — оръженъ инструкторъ; Иванъ х Аленовъ, запасенъ подофицеръ отъ Сливенъ — пом. оръженъ инструкторъ; Георги Г. Асеновъ, запасенъ подофицеръ отъ Сливенъ — оръженъ техникъ въ четата и запаснитѣ редници — четници Костадинъ Бояджиевъ, телеграфистъ отъ Мелникъ, Димитъръ Апостоловъ отъ гр. Кавадарци Тиквешко, Ангелъ Андреевъ отъ с. Рудары — Преспанско, Георги Петровъ Горгановъ отъ с. Бобиша — Костурско, Илия Гжсковъ отъ с. Баница — Леринско, Петъръ Тиневъ отъ гр. Котелъ — Спиро Скурчито отъ с. Вренешница, Кичевско, Алекси Стефановъ отъ с. Радово — Крушовско, Панйотъ отъ Солунско, Христо и Василь отъ Кичевско, Костадинъ отъ Редовишко.

При тоя съставъ четата биде екипирана и устроена на строго военни начала за походъ. Тома Давидовъ се яви вече като началникъ въ пълно боево снаряжение, облѣченъ въ съответната си военна униформа на капитанъ отъ пехотата, съ два медала за храбростъ, които никога не сваля отъ гърдитѣ си. Той бѣше доесѣлъ и собствено то си офицерско сръжие: сабя, кжса манлихера, револверъ, бинокълъ и пр. съ астрехенена шапка и сгнать офицерски шинелъ върху раницата му.

Образцо о въоръжени въ униформено облѣкло, преди да минемъ границата, момчетата бѣха групирани по петъ души въ три поддѣления, като старшитѣ отдѣл. подначалници при нужда можеха да действатъ и самостоятелно по нареждане на Т. Давидовъ. За старши отдѣлни началници Т. Давидовъ провъзгласи Димитъръ Дечевъ, Ангелъ Андреевъ и Димитъръ Апостоловъ, върху пегситѣ на които се прикачиха и отличителни нашивки. На моитѣ пагони пришиха образцови.

Всички момчета се подведоха подъ клетва и въ качеството си на началникъ на четата Т. Давидовъ обясни задълженията и отговорноститѣ на всеки поотдѣлно и общо, и подчерта особено тяхна отдѣлни подначалници, на сръжейния инструкторъ и на оръжейния техникъ, които служби и длѣжности въ ревизионната чета бѣха специални.

Въ напжтствената си беседа Давидовъ се вдѣлбочи псвече върху значението на предния и задния патрулъ въ четата, за паролата, часовоя и пр. Подробни упжтвания той даде за строго съблюденіе при движението на четата — при походъ и при почивка, при денуване и ношуване въ селата или на открито въ гората и пр.

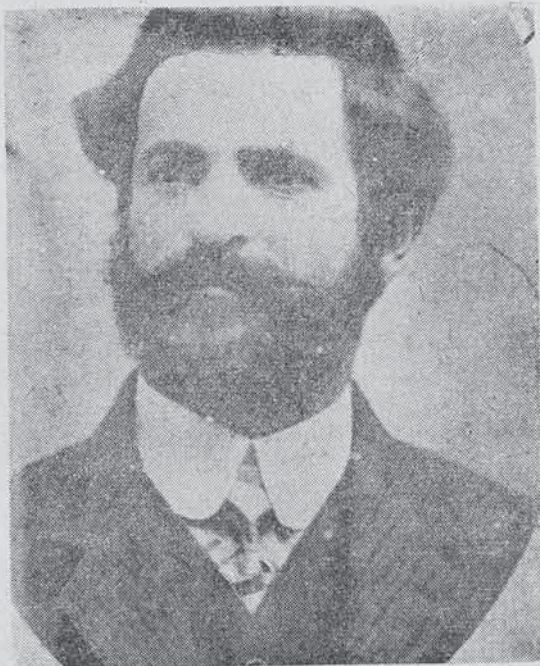
Така ревизионната чета бѣше готова въ всѣко отношение и въ всѣки моментъ да форсира границата, за да отиде да изпълни своето предназначение въ Битолския ревизионенъ окръгъ.

Хр. Настевъ

секретаръ на ревиз. чета.

Костадинъ Самарджиевъ

съ псевдонимъ Джемото отъ гр. Струмица

Бившъ учителъ въ селата Робозо и Дабиля, агитаторъ и секретаръ въ околийското ръководително тѣло. Презъ 1908 год. съ турската конституция е назначенъ Мюдюръ въ Струмишко, Новосело. Виждайки неправдите на турските власти и става нелегаленъ презъ 1909 г. образува чета. Караманъ войвода отъ село Дабиля остава турски спомогател, следствие на което Джемото съ други две момчета при засада между Дабиля и гр. Струмица, убива Карамана, обаче, още живъ бидейки, приближавайки се до Карамана, последниятъ застрелва Джемото, така че и двамата умиратъ едновременно.

Ал. Стефановъ Милевъ
(Гледай текста къмъ стр. 9)

Тома Петровъ Лятовъ и Христо Янчевъ

Тома Петровъ Лятовъ и Христо Янчевъ, и двамата отъ село Борисово, Струмишко, отъ детинството си нераздѣлни другари и двамата нераздѣлно положили живота си за свободата на Македония въ най-буйната си младостъ — 23 — 24 г. възраст. Тома бѣ единственъ синъ на баща и майка, а Христо бѣ най-малъкъ синъ на дѣдо Янчо. Взели участие въ македонското движение при първото дожаждане на Гоце Дѣлчевъ въ Струмишко, участвували сж като легални при залавянето на Мазлъмъ бей между село Градошорци и Добреици. Съ Дѣлчева участвували сж при премахването на нѣкои турски зулумджии и таксилдари въ родното си село.

Следъ аферата въ село Борисово, Струмишко, тѣ не можеха вече да бждатъ легални и тръгнаха съ четата на Христо Чернопѣевъ — до деня на сражението — августъ 1903 г. на Голакъ планина, кждето оставиха вѣченъ споменъ.

Жертвитѣ при потушаване на Илинденското възстание

(Продължение отъ кн. 2 (142))

52. с. Дупени.

И това село твърде много пострадало. На 31 юлий, четвъртъкъ, когато населението си вършело мирно полската работа, видѣло да се приближава съ стрелба къмъ него башибозукъ и войска. Още на полето били убити:

† Наумъ Трайчевъ 65 годишенъ.
† Георги Наумовъ 65 „ „
† Ставре Христовъ 44 „ „ закланъ

Тогава населението се прибрало въ селото и решило да изпрати селския протогеръ да посрещне башибозука. Но когато населението узнало, че той е билъ закланъ, то се разбѣгало къмъ планината. При бѣгството сж били убити следнитѣ невинни селяни, освенъ протогора:

† Митре Наумовъ 50 годишенъ
† Петре Георгиевъ, 57 „ „
† Трайчо Митревъ, 38 „ „
† Велика Гещанка 75 „ „
† Кира Янева 66 „ „
† Елена Янева, 70 „ „

И въ това село башибозукътъ е проявилъ своитѣ скотски инстинкти върху женитѣ, които е застигналъ. Ограбени и опожарени сж били всички 65 селски кжши. Откаранъ е билъ и добитъка.

Селото е дало 22 ма души четници, отъ които въ разни сражения съ войскитѣ сж паднали убити.

† Христо Наумъ въ, 19 годишенъ
† Никола Стефовъ, 29 „ „
† Нанчо Таневъ, 25 „ „
† Кърсте Таневъ 28 „ „

При пребиваването ми въ Ресенъ отъ 4—12 декемврий посетихъ тежко раненитѣ тоя день селяни отъ Дупени, които се лѣкуватъ въ града и не бѣха още оздравѣли. Ето и имената имъ:

† Костадинъ Митревъ, 19 годишенъ
† Наумъ Ивановъ 58 г. съ отрѣз. носъ, уши и прѣсти.
† София Иванова, 25 „ „
† Лена Наскѣва, 22 „ „
† София Ненова, 25 „ „
† Дафина Славева, 55 „ „

53. с. Кривени.

При нападението на Крушово покрай планината до селото минала на връщане много войска и башибозукъ. На 15 августъ отдѣлили се около 40 души башибозукъ и войници и следъ като го ограбили, подпалили го. Изгорѣли всички 66 селски кжши. Откаранъ е билъ и една частъ отъ селския добитъкъ. Отъ по многобройна войска и

башибозукъ селото е било нападнато на 19 августъ. Населението заедно съ добитъка е напуснало селото и се укрило въ планината Високъ кладенецъ, дето е останалъ цѣли 7 седмици. Отъ селянитѣ убитъ е билъ само единъ четникъ въ сражението съ войската при селото Цапаръ:

† Мице Кривенски.

54. гр. Ресенъ

Когато въ града се събрали нѣколко бюлюка редовни войски и иляве, заловени били и вѣрзани 19 граждани, за да бждатъ изпратени въ Битоля. По пѣтя убили трима граждани:

† Халчо Наумовъ, 50 годишенъ, измушканъ
† Ставре Цанчовъ, 60 „ „
† Ташко Ставревъ 25 „ „

На 26 августъ, билъ убитъ въ правителствения домъ въ Ресенъ единъ отъ градскитѣ първенци:

† Никола Ляпчевъ, ¹⁾ 40 годишенъ.

А на 27 юлий убитъ е билъ

† Вангелъ Евтимовъ, 40 годишенъ.

Отъ гражданитѣ материално най-много е билъ пострадалъ Андрей Милошевъ, на когото въ чифлика въ с. Дърмени опожаренъ билъ хана, изсѣчени били всички ябълкови и крушови дървета въ единствената въ тая областъ образцова градина, като ограбена сжщевременно била и цѣлата стока, която се намирала въ чифлика.

Градъ Ресенъ е далъ 50 четници, отъ които убити паднали:

† Вангелъ Ставревъ † Нанчо Златаревъ.

55. с. Метимеръ.

То е било опожарено на 15 августъ. Изгорени били всички 22 селски кжши. Нападението е станало по сжщия начинъ както и на други села. Войскитѣ, които нападали, винаги се придружавали отъ башибозукъ. Населението било се оттеглило въ съседното влашко село Гопеши, дето останало цѣли 5 седмици. При оттегляването на населението били убити:

† Диме Цвѣтковъ, 40 годишенъ

† Търпче Наумовъ, 23 годишенъ

† Ристе Кузовъ, 45 „ „

† Лазо Николовъ, 90 „ „

Секската чета въ сражени съ войскитѣ е изгубила двама души:

† Ристе Доневъ,

† Спиро Насевъ.

Опожарени били снопи и купи сѣно.

56. с. Перово.

То е било опожарено на 18 августъ и е единчкото село въ Ресенско, което е успѣло да спаси дрехитѣ и покжщнината си въ колибитѣ, които много изкустно си приготвили въ висока и гжста трѣстика на Преспанското езеро. То е загубило само живата селска стока, която е била откарана

отъ башибозука. Но въ началото на м. септемврий тия скривалища били открити отъ войскитѣ и башибозука, които убили:

† Босилко Митревъ, 76 годишенъ.

† Иванъ Къркялановъ, 80 „ „

Опожарени сж били всички 85 селски кжши. А отъ 50 тѣ души, колкото е брояла селската чета, убитъ е падналъ въ сражение

† Георги Чавкаловъ.

¹⁾ Братъ на бившия мин. председателъ, покойниятъ Андрей Ляпчевъ.

Тукъ башибозукътъ Мурадъ Раме е убилъ инспектора на четитъ въ района: † С. Панайотовъ.

57. с. Боуно.

Войски и башибозукъ съ честа стрелба тръгнали отъ града на 23 юлий и се отправили направо къмъ с. Боуно и до дето да стигнатъ въ селото по пжтя убили:

† Тасе Кърстевъ, 70 годишенъ.

† Наумъ Стойчевъ, 18 "

До края на м. юлий презъ селото все минавали войски, които опожарили всичко 92 селски кжши. Живи изговѣли:

† Динка Тасева, 32 годишна.

† Менка Митрева, 18 "

А отъ селянитъ презъ това време убити били

† Кръсте Настевъ 55 годишенъ

† Митре Тасевъ, 28 "

† Ристе Тасевъ, 24 "

На 26 августъ презъ селото минала многобройна войска. Тоя день убитъ е билъ.

† Стефо Настевъ, 46 годишенъ.

Населението въ това село е останало съвсемъ оголено, защото цѣлата му жива стока, както и житото и покжщината му били ограбени. И тукъ,

както и по другитъ села, скотскитъ инстинктъ на войнци и башибозукъ е билъ проявенъ върху беззащитнитъ жени и моми . . .

Когато последва амнистия за четницитъ, които се предадатъ, 9 души четници отъ това село решили да слѣзатъ въ града, за което е било уведоменъ мюдюринъ. Но преди да стигнатъ въ града надъ с. Избища сж били пресрещнати отъ войски отъ охридския табуръ и сж били избиги по наймжченически начинъ. Ето и имената на тия нещастници:

† Митре Темелковъ, съ смазана глава.

† Трайчо Митревъ, пронизанъ съ куршумъ

† Кирчо Василевъ " "

† Кипре Василевъ, извадени очи, отрѣзани носъ, уши.

† Иванчо Радевъ, пронизанъ съ куршумъ и счупени зжби

† Кръсте Настевъ " "

† Стефо Наумовъ, счупени зжби, отрѣзани носъ

† Тано Ристовъ, пронизанъ съ куршумъ и уши.

† Нанчо Ставревъ, " "

58. с. Подмочани.¹⁾

То е едно отъ най-голѣмитъ села въ Ресенско, затова пкъ и най-вече пострадало. Когато на 4 декемврий 1903 г. минахме презъ него, то бѣ съвършено пусто: само голитъ стени на опожаренитъ кжши свидетелствуваха, че тукъ сж се разиграли кървави сцени отъ нечувани изстжпления на войски и башибозукъ.

Реджебъ юзбаши съ единъ бюлюкъ низами и юзбашиитъ Асимъ и Шевки съ два бюлюка редифи излѣзли отъ Ресенъ на 24 юлий четвъртъкъ. Заедно съ тѣхъ е вървѣло и цѣлото иляве отъ Ресенско. Следъ войскитъ тичалъ е башибозукъ, начело съ Хюсеинъ Челйо и жандармерийския юзбашия Асимъ. И цѣлата тая наплачъ се отправила за с. Подмочани. Селската чета се решила да защитава селото, оттеглила се въ близкитъ височини и взела позиции, като оставила въ селото женитъ, децата и старцитъ. Но когато чули честата стрелба на нападателнитъ, жени, деца и старци разбѣгали се къмъ планината, но, не успѣли да се изкачатъ, тѣ били застигнати и обградени отъ войскитъ, които безразборно стреляли върху тѣхъ и уоили следнитъ деца, старци и жени:

† Симо Стояновъ, 7 годишенъ

† Ристе Настевъ, 80 " изгорѣлъ

† Нечо Георгиевъ, 90 "

† Ноне Ячевъ, 30 "

† Илия Нечовъ, 90 " закланъ

† Кръсте Симовъ, 11 "

† Несторъ Георгиевъ 110 "

† Андрея Илиевъ, 8 "

† Ванча Стефова, 40 годишна

† Ката Мицева, 35 годишна

† Динка Трайчева, 50 годишна, изгорѣла

† Зуда Динкина, 2 "

† Сава Ефтимова, 7 "

† Ката Иииева, 40 "

† Лена Гошева, 3 "

† Наша Мишева, 8 "

† Никола Митревъ, 15 "

Сжщевременно селото е било подпалено и изгорѣли всички 101 селски кжши заедно съ селското училище. По пжтя убити сж били:

† Гошо Цвѣтковъ

† Никола Митовъ

Женитъ сж били оставяни само по една риза и много отъ тѣхъ били изтезавани, за дето се противили на дивия инстинктъ на войници и башибозуци.

До вечеръта войскитъ и башибозукътъ напуста селото и едни заминали къмъ Наколецъ, а други се завърнали въ града.

Три седмици следъ това Подмочани е било пакъ нападнато отъ многобройна войска. Отъ населението, което се намѣрило въ селото, убити сж били:

† Трайче Стойчевъ, 60 годишенъ застрелянъ

† Павле Наумовъ 69 " "

† Нелко Димовъ 62 " "

† Симо Ристовъ, 60 " "

† Ставре Петревъ 63 " "

† Панде Трайчевъ, 14 " "

† Митре Тасевъ 30 " "

† Яне Ивановъ 90 " "

† Ламби Илиевъ 22 " "

† Темелко Таневъ 50 " "

И тоя пжтъ много жени сж били скотски нападнати отъ войници и башибозукъ.

Отъ тежко раненитъ при първото нападение 6 жени и двама мжже останала бѣ въ града неизлѣкувана още Мара Костова.

Подмочани е дало 70 четници. Въ разни сражения съ войскитъ сж паднали убити:

† Кочо Илиевъ, войвода.

† Раде Стойчевъ

† Коте Радевъ

† Ставре Босилковъ.

5. Нанчо Стефовъ 6. Стоянъ Николовъ

Дрежи, покжщина, добитъкъ и полска стока — всичко е било ограбено, та населението се виждаше съвършено голо, когато се раздаваха помощитъ.

¹⁾ Подмочани е родното село на покойния Трайко Китанчевъ, основателъ на мак. комитетъ.

(Следва)

Н. Темчевъ

Съобщение отъ Охридъ

Редъ години като касиеръ на Макед. Наученъ институтъ г. Антонъ Е Кецкаровъ употребява усилия да се създаде единъ фондъ за изплащане задълженията по постройката на македонския домъ въ София и за осигуряване срѣдства за правилното функциониране на института.

Но свободата присъедини родния му градъ въ предѣлитъ на свободната българска държава, и, удвоилъ своитѣ старания, г. Кецкаровъ успѣ да убеди управляващитѣ фактори въ страната да създадатъ подъ Височайше покровителство „Охридска общогражданска фондация Св. Климентъ“ съ началенъ вносъ отъ 10 милиона лв.

На 30. I. м. год, следъ като членоветѣ отъ постоянното присѣствие на фондацията сж положили тържествена клетва, А. Кецкаровъ въ блестяще слово е разтълкувалъ смисъла на фондацията и е поощрилъ личната пожертвувателностъ на гражданството, за да може тя — фондацията — да се издигне до положението на кошерь, въ който всѣка охридчанка, всѣки охридчанинъ, споредъ силитѣ си, ще внася своята лепта, та, като се събератъ достатъчно срѣдства, да се подема въ инициативи за издигане на древния нашъ престолень градъ Охридъ въ културно-промишлено, въ стопанско и благоустройствено отношение.

Надаренъ съ природни красоти, непознати за другитѣ български краеве, положението му на столиченъ градъ въ времето на царя Самуила бѣ създало отъ Охридъ приказенъ центъръ, нѣщо

което се вижда отъ многобройнитѣ монументални църкви и отъ останалитѣ едѣа крепящи се върху основитѣ си днесъ жилищни сгради.

Да издигнемъ нансво краежгълния камѣкъ на мощната и величава българска държавна сграда, като камѣ чара, съ който Богъ го е наградилъ, съчетаемъ любовта и предаността си, за да създадемъ отъ Охридъ прелестния кѣтъ, който ще стопля душитѣ и сърдцата на идващитѣ наши поколения, е дългъ за всѣки български гражданинъ, по-специално за всѣки охридчанинъ.

Въ препълненъ отъ народъ храмъ, въ пригитствието на официални лица, негово преосвещенство епископъ Харитонъ е подвелъ постоянното присѣствие на фондацията съ следната

КЛЕТВА:

„Въ името на Всемогъщия Богъ, предъ светото евангелие Негово и животворящия кръстъ и предъ светата икона на нашия първоучителъ Св. Климентъ и неговитѣ Св. мощи — ние, долуподписанитѣ: Антонъ Евтимовъ Кецкаровъ, Кирилъ Григоровъ Пърличевъ и Асенъ Каваевъ — всички родомъ отъ гр. Охридъ, заклеваме се въ тоя храмъ, че, като членове на Постоянното Присѣствие на Охридската Общогражданска Фондация „Св. Климентъ Охридски“ въ гр. Охридъ, ще изпълняваме честно, вѣрно и преданно възложената ни работа, облѣчена съ народното довѣрие и утвърдена отъ Българското правителство“.

Живи Охридски революционери, действителни борци отъ Илинденското въстание 1903 г., живущи въ Охридъ

Отъ дѣсно къмъ лѣво, седящитѣ:

Янко Димитровъ Чунаротъ, Антонъ В. Шибаковъ и Ефтимъ Апочевъ

Отъ дѣсно къмъ лѣво, стоящитѣ прави:

Ташко Арсовъ, Дим. (Митре) Георгиевъ, Христо Илиевъ Лапайковъ отъ Велющи, Ламбе Йоановъ Арнаудовъ и Глигоръ Гѣковъ.

(Охридъ, 30 ноемврий, 1941 год.)

Печатница „ПИРИНЪ“, София, ул. Вкз. Йосифъ, 38
Телеф. 2-40-12 Пор. № 101 /1943